

Gezinnen IN DETENTIE

PROMOTIE

VOLGENS HET CBS WAREN ER IN 2023 RUIM 30.000 GEDETINEERDEN IN NEDERLAND, WAARVAN HET OVERGROTE DEEL MAN (RUIM 28.000). DAT GEVANGENSCHAP GROTE IMPACT KAN HEBBEN OP HET LEVEN VAN GEDETINEERDEN IS AL LANGER BEKEND. MAAR HOE HEEFT DETENTIE VAN EEN VADER INVLOED OP ZIJN GEZIN?

tekst JOSJE TEN KATE

beeld ADOBE STOCK

WIE DENKT AAN DE GEVOLGEN van detentie van een vader voor de relaties binnen zijn gezin, zal waarschijnlijk vooral denken aan negatieve gevolgen. Zo kunnen kinderen problemen ontwikkelen op emotioneel gebied en kunnen hun prestaties op school achteruitgaan. Ook kunnen zowel moeder als kind te maken krijgen met mentale klachten. Maar naast sterk negatieve gevolgen kan de detentie van een vader ook weinig, of in een aantal gevallen zelfs een positief, effect hebben op een gezin. Zo kunnen relaties de tijd krijgen om te herstellen, of kunnen de gevolgen miniem zijn wanneer een vader voor detentie al niet betrokken was bij het gezin. Het lijkt er dus op dat de dynamiek binnen een gezin invloed kan hebben op de invloed van de detentie van een vader.

Hoewel gezinsdynamiek dus een belangrijke factor lijkt, is er weinig wetenschappelijk onderzoek dat inzicht kan bieden in of en hoe die een rol speelt. Om hier zicht op te krijgen richtte Simon Venema zich in zijn promotieonderzoek op het samenspel tussen detentie, vaderschap en gezinsrelaties. In een interview legt hij uit dat deze blinde vlek één van de aanleidingen was voor zijn onderzoek. Naast het bieden van meer inzicht in een complex onderwerp, waar in wetenschappelijke literatuur nog maar weinig over bekend is, werd Venema

geleid door zijn wens om een maatschappelijke bijdrage te leveren. Deze factoren kwamen samen in zijn promotieonderzoek, dat hij uitvoerde vanuit een samenwerking tussen de Hanzehogeschool Groningen en de Dienst Justitiële Inrichtingen.

Gedurende het traject was er veel aandacht om inzichten uit wetenschappelijk onderzoek in te zetten om een aanpak voor gezinnen (waarvan de vader in detentie zit) verder te ontwikkelen: eerst in de gevangenis in Veenhuizen, nu ook in andere gevangenissen. Venema verdedigde zijn proefschrift, getiteld *Vaderschap, gezin en detentie*, op 29 januari aan de Rijksuniversiteit Groningen.

BREDERE CONTEXT

In een systematisch literatuuronderzoek brengt Venema allereerst bestaand wetenschappelijk onderzoek in kaart naar vader-kindrelaties waarbij de vader gedetineerd is. Hij vindt dertig relevante publicaties, waaruit hij vier factoren kan afleiden die samen een rol spelen in deze relaties. “Dat is bijvoorbeeld de kwaliteit van die relatie voordat de vader gedetineerd was”, begint Venema, “want als die om te beginnen al beperkt is heeft detentie minder impact, terwijl een zeer betrokken vader-kindrelatie veel schade kan ondervinden”.

Daarnaast spelen ook de hoeveelheid contact tussen vader en kind en de kwaliteit

ervan tijdens de detentie een rol, evenals de rol van de moeder of verzorger van het kind en de barrières tegen betekenisvol gezinscontact die bestaan tijdens de gevangenschap van de vader. “Zaken als het inrichten van een kindvriendelijke ontmoetingsruimte in een gevangenis kunnen bijvoorbeeld belangrijk zijn in het onderhouden van betekenisvolle gezinsrelaties tijdens detentie”, legt Venema uit over de vierde gevonden factor.

Naar aanleiding van deze bevindingen voert Venema in zijn proefschrift vervolgens kwantitatieve analyses uit op basis van gegevens uit een langlopend Amerikaans surveyonderzoek. Uit de analyses blijkt dat zowel de relatie tussen vader en kind als de relatie tussen vader en moeder kan verslechteren door de detentie van de vader. Met name verslechterde vader-moederrelaties kunnen vervolgens leiden tot een hogere kans op emotionele problemen of gedragsproblemen van jongeren. De analyses bevestigen ook de relevantie van een factor die uit het eerder uitgevoerde literatuuronderzoek naar voren kwam, namelijk de gezinsrelaties voor de periode van detentie: “Als vaders niet echt betrokken waren bij het gezin voordat zij in een penitentiaire inrichting terechtkwamen, waren er geen meetbare effecten van de gevangenschap op de kwaliteit van de gezinsrelaties”, aldus Venema. Een belangrijke conclusie die hij daarom trekt in zijn proefschrift, is dat de effecten van de detentie van

SIMON VENEMA IS WERKZAAM ALS ONDERZOEKER BIJ VERSLAVINGSZORG NOORD NEDERLAND EN VERBONDEN AAN HET LECTORAAT VERSLAVINGSKUNDE & FORENSISCHE ZORG VAN DE HANZEHOGESCHOOL GRONINGEN. HIJ WAS ALS BUITENPROMOVENDUS VERBONDEN AAN DE AFDELING SOCIOLOGIE VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN.

een vader in de bredere context van het gezin bekeken moeten worden.

DE GEZINSBENADERING

Omdat deze conclusie gebaseerd is op Amerikaanse data, richt het volgende hoofdstuk van Venema's proefschrift zich op de bestudering van de ervaringen van gevangenen in Nederland. Hij benadert hiervoor vaders die deelnemen aan de Gezinsbenadering, een programma in de Penitentiaire Inrichting Veenhuizen dat gericht is op het ondersteunen van gezinnen waarvan de vader in detentie verblijft. Om dit programma te analyseren vergelijkt Venema deelnemers van de Gezinsbenadering met een groep gedetineerde vaders die *niet* deelnemen, wat resulteert in een totaal van 39 diepte-interviews.

Hieruit blijkt dat er vier belangrijke verschillen zijn tussen de twee groepen. Deelnemende vaders geven allereerst aan meer positieve betrokkenheid te ervaren in het contact met het kind of de kinderen. Daarnaast hebben ze ook een positiever beeld van hun rol als vader tijdens hun detentie, en zien zij hun deelname aan de Gezinsbenadering als een belangrijke

factor in de kwaliteit van de relatie met hun kind(eren).

Venema geeft aan dat het laatste verschil vooral opvallend is: "Vaders die deelnemen aan de aanpak zijn ook vaak voorzichtiger wanneer ze het hebben over hun verwachtingen van hun rol in het gezin na hun detentie. Zij hebben minder het idee dat de situatie automatisch terug zal gaan naar 'normaal', en hebben dus waarschijnlijk een realistischer beeld van de gezinssituatie nadat zij vrij zullen komen." Gezien de verschillen tussen de deelnemers en niet-deelnemers, concludeert Venema dat programma's zoals de Gezinsbenadering een belangrijke bijdrage kunnen leveren, niet alleen door gezinscontact te bevorderen tijdens de periode van detentie, maar ook door het vormen van verwachtingen voor de periode erna.

Deze periode na detentie is dan ook de focus van de laatste studie in het proefschrift van Venema. Om de relatie tussen vaderschap en terugval in crimineel gedrag (na detentie) te analyseren gebruikt hij Nederlandse gegevens die verzameld zijn onder mannen vanaf hun aankomst in een Huis van Bewaring tot en met de periode na hun vrijlating. Uit Venema's analyse blijkt dat vaders die zes maanden na vrijlating uit detentie samenwonen met een partner en kinderen minder vaak recidiveren dan andere vaders en niet-vaders, hoewel de meeste ex-gedetineerde vaders niet samenwonen met partner en kind. Of zij na de detentie samenwonen hangt af van verschillende risicofactoren voor recidive en van indicatoren van betrokken vaderschap.

COMPLEXE RELATIE

Een van de overkoepelende conclusies die Venema trekt in zijn proefschrift betreft de complexe relatie tussen detentie van de vader en de gevolgen voor de gezinsrelaties.

"De gevolgen kunnen negatief zijn maar in een aantal gevallen ook positief, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van huiselijk geweld. Ook kan het zo zijn dat de detentie van de vader eigenlijk beperkte of geen gevolgen heeft", legt hij uit. Daarom is het belangrijk om zowel de gezinscontext voor detentie als de omstandigheden tijdens de detentie mee te nemen in onderzoek en in de praktijk.

Door zijn promotieonderzoek heeft Venema ook een beeld kunnen schetsen van de stand van wetenschappelijk onderzoek naar vaderschap en detentie. Hij concludeert dat er nog weinig gegevens verzameld zijn over dit onderwerp, vooral in de Nederlandse context. "Mijn onderzoek maakt een begin aan het vullen van dit gebrek aan kennis, en zet hopelijk ook het onderwerp maatschappelijk op de kaart", zegt Venema wanneer hij gevraagd wordt naar de bijdrage van zijn proefschrift. Een mooi begin hiervan is in ieder geval al te zien in de uitbreiding van programma's die familiecontacten tijdens detentie ondersteunen in Nederland; na het succes van de Gezinsbenadering in Veenhuizen worden er ook in andere instellingen vergelijkbare programma's opgezet. X

Het onderzoek van Simon Venema is uitgevoerd vanuit een samenwerking tussen de Hanzehogeschool Groningen en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

Uit de analyses blijkt dat zowel de relatie tussen vader en kind als de relatie tussen vader en moeder kan verslechteren door de detentie van de vader.